

1935 Nüfus Sayımı

Nüfus, bir ülkede, bir bölgede, bir evde belirli bir anda yaşayanların oluşturduğu toplam sayıyı ifade etmektedir. Nüfus sayımı ise bir ülkenin en önemli kaynağı olan halkın sayısını, çeşitli kategorilere göre dağılımını ve özelliklerini tespit etmek için yapılan sayımdır. Nüfus sayımı, bir ülkedeki nüfusun coğrafi birimlere, ekonomik faaliyet kollarına, mesleklere, eğitim durumuna, cinsiyetine, medeni durumuna, yaş gruplarına vs. dair dağılımını tespit eden, bugüne kadar dünyada yapılan istatistiklerin en eskisi ve en önemlisidir. Nüfus sayımı ile gerek ülke genelinde gerekse belirli bir yerleşim biriminde halkın sayısına, demografik, sosyal ve ekonomik niteliklerine ilişkin temel verilere ulaşılır. Nüfusun nicel ve nitel özellikleri ortaya çıkarılır. Buna göre nüfusun ihtiyaçları belirlenir ve ülkenin kalkınmasını sağlayacak politikalar için planlamalar yapılır.

Türkiye de cumhuriyetin ilanından sonra nüfusunu tespit etmek, kayıt altına almak ve uygulayacağı politikaları belirlemek için nüfus sayımı yapmaya karar vermiştir. Nüfus sayımını ve diğer istatistikleri yapmak üzere 1926 yılında Merkezi İstatistik Dairesi kurulmuştur.

Türkiye’de ilk genel nüfus sayımı 1927 yılında yapıldı ve ülkenin nüfusu 13.629.488 kişi olarak tespit edildi. 1927 sayımında birtakım aksaklıklar yaşanmışsa da ciddi bir tecrübe kazanılmıştı. Sayıma herkesin katılmadığı ve sayım sonucunda elde edilen rakamın Türkiye’nin gerçek nüfusunun altında olduğu yönündeki değerlendirmeler, yaşanan aksaklıklar arasında en çok dikkat çeken husustu. Bu yüzden bir sonraki sayımda daha dikkatli olunmalıydı. İkinci nüfus sayımı sırasında hem bu tecrübeden istifade etmek hem de meydana gelebilecek benzer sorunların önüne geçmek için gerekli tüm düzenlemeleri yapmak ve tedbirleri almak gerekiyordu. Esasen 1927 nüfus sayımı için çıkarılan kanunlar ve nüfus sayımından sonra yapılan bazı hukuki düzenlemeler, ikinci nüfus sayımı için hazırlık niteliğindedi. Fakat resmi hazırlık süreci 30 Mayıs 1934 tarih ve 2714 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “*Umumî Nüfus Sayımı Hakkında Kanun*” ile başladı. Bu kanun, nüfus sayımının 1935 yılında yapılmasını kararlaştırıyor ve genel nüfus sayımının ana hatlarını belirliyordu.

Genel nüfus sayımının nasıl yapılacağına dair detaylı bilgi ve talimatları ise 23 Mayıs 1935 tarih ve 3010 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “*1935 Umumî Nüfus Sayımı Talimatnamesi*” belirliyordu. Talimatnameye göre 1935 nüfus sayımının amacı Türkiye sınırları dâhilindeki insan sayısını ve özelliklerini aynı gün içerisinde tespit etmektir. Sayım sonucunda elde edilecek istatistikler sayesinde Türkiye’nin sosyal ve ekonomik gelişmesini sağlayacak politikalar belirleneceği için nüfus sayımına büyük önem atfedilmiş ve her türlü ayrıntıya dikkat edilmişti. Sayımda görev alacak vali, kaymakam, nahiye müdürü, sayım ve kontrol memurlarının görev, yetki ve sorumlulukları en ince ayrıntısına kadar belirlenmişti. Sayımın nasıl yapılacağına dair tüm süreç detaylı bir şekilde anlatılmıştı. Talimatname “*Vali, Kaymakam ve Nahiye Müdürlerinin Vazifeleri*” ve “*Sayım ve Kontrol Memurlarının Vazifeleri*” olmak üzere iki ana bölümden oluşuyordu. “*Vali, Kaymakam ve Nahiye Müdürlerinin Vazifeleri*” bölümü, “*Esaslar*”, “*Sayımdan Evvel Yapılacak İşler*”, “*Sayım Günü Yapılacak İşler*” ve “*Sayımdan Sonra Yapılacak İşler*” olmak üzere dört kısım ve toplam 67 maddeydi:

Birinci kısımda (Esaslar Madde 1-10): “*Sayım Kanunu ve sayımın gayesi*”, “*Sayım işinin şekli*”, “*Sayımda yazılacak nüfus*”, “*Sayım tarihi*”, “*Numaralama işinin ehemmiyeti*”, “*Numaralama işinin teftişi*”, “*Göçebelerin sayımı*”, “*Cezalar*”, “*Para cezasının hapse tahvili*” ve “*Mülga talimatnameler*”

İkinci kısımda (Sayımdan evvel yapılacak işler Madde 11-50): “*Sayım hakkındaki talimat ve emirlerin tamamen tatbiki*

lüzumu", "Talimatnamelerin iyice okunması", "Numaraların kontrolü ve ikmali", "Sayım hazırlıklarının her yerde aynı şekilde yapılması lüzumu", "Sayım talimatnameleri hakkında istizah", "Sayım memurlarının yetiştirilmesi", "Sayım gayesi hakkında halkın tenviri", "Sayım mıntıkları teşkilâtının esası", "Mıntika binalar cetveli", "Sayım mıntıkları teşkilinde göz ününde tutulacak esaslar", "Şehir ve köylerde mıntika teşkili", "Şehirlerde mıntika teşkili", "Köylerde mıntika teşkili", "Sayım kontrol cetveli", "Sayım ve kontrol memurluğuna tayin edilecek kimseler", "Sayım memuru bulmak için mekteplerin tatili", "Sayım ve kontrol memurluğu vazifesinden istisna edilecek kimseler", "Sayım memurlarının evsafı" "Başka yerlerden sayım memuru gönderilmesi", "Kâfi sayım memuru bulunamaması", "Yedek sayım memurları", "Sayım memurluğu vazifesinin tebliği", "Sayıma ait evrakın tevzii", "Kontrol memurları tayini", "Sayım memurlarının talimatnameleri anladıklarının tahkiki", "Sayım ve kontrol memurlarına verilecek yol masrafı", "Sayım memurlarının ziyaret etmeyecekleri binalar", "Yatı müesseselerindeki nüfusun kaydı", "Sefaret ve maslahatgüzarlıklar ve konsolosluklardaki nüfusun kaydı", "Sayım hazırlıklarının kontrolü", "Gazetelerle neşriyat", "Sinemalarla yapılacak ilânlar", "Afişlerin ve ilânların talik ve neşri", "Radyolarla neşriyat", "Sayım gününde sokağa çıkabilecek kimseler", "Çobanlar hakkında ahkâm", "Sokağa çıkmak memnuiyetinin ilânı", "Nakil vasıtalarının işlememesi" ve "Sayım esnasındaki tedbirler"

Üçüncü kısımda (Sayım günü yapılacak işler Madde 51-62): *"Sayımın başlayacağı gün ve saat", "Sayım ameliyesinin kontrolü", "Sayımda kaydedilecek malûmat", "Sayım memurlarına memnu olan hareketler", "Sayım mıntıkları haricindeki nüfusun kaydı", "Trenlerdeki nüfusun kaydı", "Vapurlardaki nüfusun kaydı", "Limanlardaki nüfusun kaydı", "Sayımın gecikmesi", "Sayımı çok süren yerlere yardım", "Sayımın başka günde yapılmayacağı" ve "Sayımın bittiğinin ilânı"*

Dördüncü kısımda (Sayımdan sonra yapılacak işler Madde 63-67): *"Sayım harici kalan nüfusun kaydı", "Sayım defterlerinin toplanması", "Neticenin bildirilmesi", "Sayım defterlerinin Ankara'ya sevki" ve "Hususi talimat" ile ilgili hükümler yer alıyordu.*

"Sayım ve Kontrol Memurlarının Vazifeleri" bölümü ise "Sayım gününden evvel yapılacak işler", "Sayım gününde yapılacak işler" ve "Sayımdan sonra yapılacak işler" olmak üzere üç kısım ve toplam 25 maddeydi:

Birinci kısımda (Sayım gününden evvel yapılacak işler Madde 1-8): *"Sayım gününden evvel yapılacak işler", "Sayımın gayesi", "Kontrol memurluğu", "Sayım vesikalarının tevzii", "Sayım mıntıklarının ziyareti", "Sayım defterlerinin sayımdan evvel doldurulacak kısımları", "Sayım memurlarına verilecek yol masrafı", "Cezalar" ve "Muvakkat talimatname hükümleri"*

İkinci kısımda (Sayım gününde yapılacak işler Madde 9-23): *"Sayımın başlayacağı saat", "Sayıma başlayış", "Sayım defterlerinin nasıl yazılacağı", "Boş binalar için sayım defterlerine bir şey yazılmayacağı", "Numarasız binalardaki nüfusun kaydı", "Yardımcı sayım memuru istenmesi", "Sayım memurlarının ziyaret etmeyecekleri binalar", "Sorguların sorulması", "Aynı binada müteaddit aileler olup olmadığının tahkiki", "Sayıma dâhil olacak nüfus", "Sorgulara yazılacak cevaplar", "Sayım ve kontrol memurlarının nerede yazılacağı", "Sorgulara cevap vermeyenler hakkında yapılacak muamele", "Sayım esnasında memnu olan hareketler" ve "Nüfusu eksik yazan memurların tecziyesi"*

Üçüncü kısımda (Sayımdan sonra yapılacak işler Madde 24-25): *"Sayım defterlerinin teslimi" ve "Sayımı müteakip kontrol memurlarının vazifesi" ile ilgili hükümler yer alıyordu.*

Umumî Nüfus Sayımı Talimatnamesinin dördüncü maddesinde sayımın 18 Ekim 1935 Cuma günü yapılmasını

öngörüyordu. Çünkü o sırada hafta tatili Cuma günüydü. Fakat Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun ile 1 Haziran 1935'ten itibaren hafta tatili Pazar gününe alındı. Bu yüzden 1935 nüfus sayımı da İstatistik Umum Müdürlüğü'nün talebi üzerine Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile 20 Ekim 1935 Pazar gününe ertelendi. Talimatnamede nüfus sayımının vaktinden önce gayet itina ile hazırlanması gereken bir iş olduğundan bahisle sayımın sonuçlarının memleketin sosyal ve ekonomik gelişmesi için alınması gereken tedbirlerin isabetle belirlenmesine yarayan bilgileri içereceğine işaret ediliyordu. Sayımda Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde bulunan insanların sayısının bir gün içerisinde belirlenmesi öngörülüyordu. 1927 sayımında edinilen tecrübeden hareketle bu sayımın da vergi koymak amacıyla yapıldığı hakkında halkta bazı şüphelerin oluşabileceği; bu gibi şüphelerin sayımın sağlıklı yapılmasına engel olacağı; bu yüzden sayımın herhangi bir vergi gayesiyle yapılmadığı hususunda halkın (konferans, gazete, radyo, afiş, ilan vs. gibi) tüm imkânlar seferber edilerek aydınlatılması gerektiği vurgulanmıştı. Sayım günü görevliler haricinde sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş ve sayım memurlarının da sayım sürecinde (vakit kaybına sebep olacağı için ziyaret ettikleri binalarda oturup sohbet etmeleri, yemek yemeleri, meşrubat vs. ikram kabul etmeleri gibi) yapmaları yasak olan hareketler belirlenmişti. Nüfus sayımı, İstatistik Umum Müdürlüğü uhdesindeydi.

Talimatname, 1935 genel nüfus sayımına katılacak insanlara sorulacak soruları da belirliyordu. Buna göre nüfus sayımına katılan kişilere toplam 16 soru sorulacaktı. Aşağıdaki maddelerden de anlaşılacağı üzere nüfus sayımına katılanlara sorulan soruları coğrafi, demografik ve ekonomik olmak üzere üç kategoriye ayırmak mümkündü. Nüfus sayımına katılanlara şu sorular sorulacaktı:

- 1- Bina numarası,
- 2- Adı ve soyadı,
- 3- Oturduğu binanın cinsi (Ev mi, otel mi, apartman mı, resmî bina mı olduğu yazılacaktı),
- 4- Hangi devletin vatandaşı olduğu (Türk vatandaşı, Alman vatandaşı, Fransız vatandaşı gibi),
- 5- Hangi dine mensup olduğu (Müslümanlar, mezhep ayırt etmeksizin İslâm diye, diğerleri ise Protestan, Katolik, Ortodoks, Musevî vs. şeklinde yazılacaktı. Dini durumu ifade etmeyen cevaplar yazılmayacaktı. Fakat hangi din olduğu açıkça belirtilecekti),
- 6- Anadili (Annesinin konuştuğu dil değil, hane halkının evlerinde her gün aralarında konuştukları dil yazılacaktı),
- 7- Anadilinden başka konuşabildiği dil (Anadilden başka hangi dilleri konuşabildiği yazılacaktı),
- 8- Doğum yeri (Türkiye'de doğanlar için doğduğu ilin veya ilçenin adı; yurt dışında doğanlar için yalnızca doğduğu ülkenin ismi yazılacaktı),
- 9- Cinsiyeti (Sadece "kadın" veya "erkek" yazılacaktı),
- 10- Görünür vücut engeli varsa ne olduğu ("*Topallık, sağırılık, dilsizlik, körlük, çolaklık, kamburluk, kötürümlük ve emsali göze görünür*") engeller yazılacaktı. "*Kör, topal ve çolakların yalnız bir uzuvdan mı yoksa ikisinden mi malûl oldukları*" açıkça yazılacaktı. Bu engellerin bir kaçı aynı kişide bulunursa her biri ayrı ayrı yazılacaktı),
- 11- Kaç yaşında olduğu (Kaç yaşında olduğu açıkça yazılacaktı. Doğum tarihi yazılmayacaktı. Şayet sayım memuru beyan edilen yaş konusunda şüpheye düşerse, bu gibilerin nüfus kâğıdını inceleyecek yaşı ona göre yazacaktı. Bir yaşından küçük çocuklar için kaç aylık oldukları yazılacak ve mutlaka rakamın yanına "*aylık*" kelimesi eklenecekti),

12- Medeni durumu (Hiç evlenmeyenler için “*bekâr*”; halen karısı veya kocası olanlar için “*evli*”; evlenmiş olup da eşi vefat eden ve bir daha evlenmeyenler için “*dul*”; evlenip de boşanan ve tekrar evlenmeyenler için de “*boşanmış*” yazılacaktı),

13- Latin harfleriyle okumayı bilip-bilmediği (Latin harfleriyle matbu bir yazıyı okuyabilenler için “*evet*”; okuyamayanlar için “*hayır*” yazılacaktı. Batı dillerinde okumayı bilenler için de “*evet*” yazılacaktı),

14- Latin harfleriyle yazmayı bilip-bilmediği (Latin harfleriyle yazı yazmasını bilenler için “*evet*”; bilmeyenler için “*hayır*” yazılacaktı. Batı dillerinde yazı yazmayı bilenler için de “*evet*” yazılacaktı),

15- Belirli bir mesleği, görevi veya sanatının olup olmadığı, varsa ne olduğu (Her bireyin o sırada yaptığı iş yazılacaktı. Belirli bir mesleği, sanatı veya herhangi bir şekilde resmi veya hususi bir görevi veya meşgalesi olan kimselerin mesleğinin, sanatının veya görevinin ismi yazılacaktı. Meslek veya sanatı yazarken sadece “*memur, amele, usta yazmak*” yeterli değildi. O sanat, meslek veya görev sahiplerinin hangi sanat kolunda çalıştıkları ve uzmanlıklarının ne olduğu açıkça yazılacaktı. Kunderacı, ekmekçi, yağcı, sütçü, mobilyacı gibi Türkçede bu maddelerin hem üreticisi ve hem de satıcısı anlamına gelen meslek veya sanat isimleri yazılırken bu kişilerin üretici veya satıcı mı oldukları belirtilecekti),

16- Belirli bir mesleği veya sanatı yoksa ne ile geçindiği (Belirli bir mesleği, sanatı veya görevi olmayanların ne ile geçindikleri yazılacaktı. Mesela emekli coğrafya öğretmeni veya emekli çarkçı zabiti, emekli telgraf memuru, irat sahibi, öğrenci gibi. Eğer hiçbir sanatı, görevi, mesleği ve meşgalesi yoksa “*yoktur*” cevabı yazılacaktı. Bir iş sahibi olmayan küçük çocuklar için de “*yoktur*” ibaresi yazılacaktı. Daimî olarak ziraatta çalışan kadınlar “*çiftçi*” olarak kaydedilecekti. Sayım memurları soru sorduğu ve cevap aldığı esnada tereddüt ederlerse sayım defterinin her yaprağının arkasında bu hususta verilmiş olan izahatı okuyarak şüphelerini izale edebileceklerdi. Sayım defterlerinin sağ tarafında “*bu sütuna hiçbir şey yazılmayacaktır*” unvanlı yere hiçbir yazı yazılmayacaktı. Bu sütun bilahare sayım defterlerinin İstatistik Umum Müdürlüğü’nde tasnifi esnasında kullanılacaktı).

Yukarıdaki sorulardan da anlaşılacağı üzere Türkiye Cumhuriyeti, sınırları dâhilinde yaşayan insanların adresini, adı-soyadını, oturduğu binayı, uyruğunu, dinini, dilini, doğum yerini, sağlık-engel durumunu, cinsiyetini, yaşını, medeni durumunu, eğitim durumunu, mesleğini ve ekonomik durumunu tespit etmek istiyordu. Elde ettiği veriler hem bir durum tespiti yapılmasını sağlayacak hem de Türkiye’nin sosyal ve ekonomik gelişmesi için uygulanacak politikaların belirlenmesine katkı sağlayacaktı.

1927 genel nüfus sayımı, Cumhuriyet Türkiye’sinin bu anlamdaki ilk tecrübesiydi. Haliyle sayım sırasında bazı aksaklıklar yaşanmıştı. 1935 genel nüfus sayımı için bu denli ayrıntılı bir hazırlığın yapılması ve her bir detayın düşünülmesi; benzer aksaklıkların önüne geçmek ve Türkiye’nin nüfusunu net olarak tespit etmektir. Bunun için 1935 genel nüfus sayımından önce “*tecrübe sayımı*” adı altında tespit edilen bazı bölgelerde deneme sayımı da yapılmıştı. Buradaki amaç her bölgenin tedarik edebileceği sayım memuru sayısını tespit etmek; her sayım memurunun bir günde yazabileceği nüfus miktarını belirlemek ve talimatnamelerin ve sual varakasının ne dereceye kadar iyi anlaşıldığını görmektir. Aynı zamanda bütün vali ve kaymakamlarla tecrübe sayımına katılan sayım memurlarından geçici talimatnamelerde yapılmasını faydalı gördükleri düzenlemeler hakkında da görüş toplandı.

Bir önceki sayımda edinilen tecrübeden hareketle 1935 sayımına katılımı artırmak ve (sayımın vergi konulmak gayesiyle yapıldığı gibi) muhtemel yanıltmaları önlemek adına kamuoyunu aydınlatmak için İstatistik Umum

Müdürlüğü süreç boyunca (radyo, gazete, afiş, konferans yoluyla) ciddi bir propaganda çalışması yürüttü. Hatta İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından hazırlanan ve Başbakan İsmet İnönü imzasıyla bütün devlet kurumlarına ve ülkenin her tarafına dağıtılmak üzere hazırlanan bildiri bu anlamda kayda değerdir: *“Önümüzdeki 20 Teşrinievvel (Ekim) 1935 pazar günü yurdumuzda ikinci genel nüfus sayımı yapılacaktır. Sayım, devlet ve ulus için en önemli ve en faydalı işlerden biridir. Sayım günü yurdumuzun içinde yaşayan insanların eksiksiz yazılıp sayılabilmesi için hükümet bütün tedbirleri almış bulunmaktadır. Bu işin dileğimize uygun olarak başarılmasını her şeyden önce il, ilçe ve komunbaylarından beklemekle beraber, üzerlerine sayım memurluğu ödevini alacak olan bütün subayların işyarların, öğretmenlerin ve yurttaşların da bu ödevi canla başla yapmaları gerekli olduğunu hatırlatmak isterim. Sayım gününe kadar hepimize düşen başka bir ödev de, bütün yurttaşlara sayımın faydalarını ve bu işin yeni vergiler koymak için yapılmadığını, sadece devlet ve ulus işlerinin daha ziyade ileri götürülmesi için yapıldığını anlatmaktır. Çok önem verilmesi gerekli olan bir nokta da şudur: sayım, yurdun her tarafında bir günde başlayıp, bir günde bitirilecek ve her yerde, yalnız o gün hazır bulunanlar kaydedilecektir. Bu sebeple, bir yerin ahalisinden olup da o gün orada bulunmayanlar sayım defterlerine yazılmayacaklardır. Yarının büyükleri olan çocukların en küçüklerinin bile sayım defterlerine yazılmaları da asla unutulmamalıdır. Amacımız (ne bir eksik ne bir artık), Türk ulusunun sayısını ve ne halde olduğunu doğru olarak öğrenmektir. Herkesin bu amacı gerçekleştirmeye çalışmasını dilerim.”* Esasen İsmet İnönü imzalı bu beyannamede ifade edildiği gibi İstatistik Umum Müdürlüğü'nün amacı *“ne bir eksik, ne bir fazla”*, Türkiye nüfusunu sayı ve durum itibariyle tespit etmektir.

Netice itibariyle Türkiye'nin ikinci genel nüfus sayımı, gerekli hazırlıklar yapıldıktan ve tedbirler alındıktan sonra planlandığı gibi 20 Ekim 1935 tarihinde yapıldı. Yapılan resmi açıklamalara göre Türkiye'nin nüfusu toplam 16.158.018 kişiydi. 1927 genel nüfus sayımı esas alındığında Türkiye'nin nüfusu aradan geçen 8 yılda %18,4 oranında (2.509.748 kişi) artmıştı.

20 Ekim 1935 tarihli nüfus sayım sonuçlarına göre Türkiye nüfusu özellikleri itibariyle incelendiğinde şu verilerle karşılaşılmaktadır:

Cinsiyet bakımından Türkiye nüfusunun %49,1'i (7.936.770 kişi) erkek ve %50,9'u (8.221.248 kişi) ise kadındır.

Coğrafi mıntıka itibariyle Türkiye nüfusunun %7,8'i (1.267.753 kişi) Avrupa kıtasında, %92,2'si (14.890.265 kişi) ise Asya kıtasında ikamet etmektedir.

Nüfus çokluğu bakımından Türkiye'nin en büyük üç şehri İstanbul (741.148 kişi), İzmir (170.959 kişi) ve Ankara'dır (122.720 kişi).

Türkiye'de toplam köy sayısı 34.876'dır ve nüfusun 12.355.376'sı köylerde yaşamaktadır.

Engel durumu itibariyle toplam erkek nüfusun %97,6'sı (7.749.695 kişi) sağlıklı; %2,4'ü (186.817 kişi) ise engellidir. Kadın nüfusun ise %98,4'ü (8.092.078 kişi) sağlıklı; %1,6'sı (128.860 kişi) ise engellidir. Engelli nüfus belirlenirken, engel durumunun görünür olması esas alınmıştır.

Medeni durumu itibariyle toplam erkek nüfusun %58,1'i (4.611.363 kişi) bekâr; 39,8'i (316.056 kişi) evli; %1,4'ü (110.412 kişi) dul; %0,2'si (13.173 kişi) boşanmış ve %0,5'inin (41.197 kişi) durumu ise belirlenememiştir. Toplam kadın nüfusun ise %46,1'i (3.785.929 kişi) bekâr; 40,2'si (3.305.967 kişi) evli; %12,8'i (1.049.837 kişi) dul; %0,4'ü (35.735 kişi) boşanmış ve %0,5'inin (43.470 kişi) durumu ise belirlenememiştir.

İnanıcı itibariyle nüfusun 15.838.673'ü Müslüman; 226.167'si Hıristiyan; 78.730'u Musevi; 12.960'ı diğer dinlerden; 559'u ateistti; 356'sının inancı ise meçhuldü.

Anadil itibariyle toplam nüfusun %86'sı Türkçe, %9,2'si Kürtçe, %1'i ise Arapça konuşuyordu. Konuşulma oranı %1'in altında olan diller ise Rumca, Çerkezce, Lazca, Ermenice, Gürcüce, Pomakça, Arnavutça, Boşnakça, Bulgarca ve İbranice'ydi.

Doğum yeri itibariyle toplam nüfusun %94'ü (15.195.291 kişi) Türkiye'de; %6'sı (962.1559 kişi) yurt dışında dünyaya gelmişti.

Eğitim durumu itibariyle nüfusun %23'ü (2.475.748 kişi) okuma ve yazma biliyordu; %0,3'ü (42.130 kişi) sadece okuma biliyordu; %76,7'si (13.639.572 kişi) ise okuma ve yazma bilmiyordu.

Uyruk itibariyle sayıma katılan nüfusun 16.103.904'ü Türk vatandaşı; 53.546'sı ise yabancı ülke vatandaşıydı.

Meslek itibariyle nüfusun %40,1 (6.480.068 kişi) toprak mahsulleriyle; %4,1'i (656.421 kişi) sanayi ve küçük sanatlarla; %1,3'ü (218.308 kişi) ticaretle; %0,7'si (121.614 kişi) nakliye ve ulaştırmayla; %2,5'i (398.338 kişi) genel idare, hizmet ve serbest meslekle; %0,3'ü (46.456 kişi) ev ekonomisi ve şahsi hizmetle iştigal ediyordu. %51'i (8.236.245 kişi) ise mesleksiz, mesleği meçhul veya belirsizdi.

Yaş itibariyle ise nüfusun %56,2'si (9.096.509 kişi) 0-25 yaş arası; %30,5'i (4.921.297 kişi) 25-49 yaş arası; %11,6'sı (1.862.056 kişi) 50-74 arası; %1,3'ü de (206.284 kişi) 75 yaş ve üzeriydi. %0,4'ünün (71.304 kişi) ise yaşı meçhuldü.

Sonuç olarak 1935 genel nüfus sayımında mümkün olduğunca Türkiye Cumhuriyeti sınırları dâhilindeki nüfus kayıt altına alınmaya çalışıldı. Alınan tedbirler sayesinde sayım süreci sağlıklı işledi. Resmi rakamlara göre Türkiye nüfusu son 8 yılda %18,4 oranında (2.509.748 kişi) artmış ve 16.158.018 kişiye ulaşmıştı. Bu dikkat çekici ve son derece olumlu bir gelişmeydi. Hatta ciddi bir başarıydı. Bu artışta doğal nüfus artış hızı ile birlikte Türkiye'ye yapılan göçler ve bir önceki sayımda kayıt dışı olan nüfusun kaydedilmesi de etkilidir. Bu artış aynı zamanda Türkiye'nin nüfusu artırmaya yönelik politikalarının başarıya ulaştığının da göstergesidir.

1935 genel nüfus sayımında Türkiye nüfusunun (cinsiyet, adres, sağlık, medeni durum, inanç, ana dil, yabancı dil, doğum yeri gibi) sosyal ve ekonomik özellikleri tespit edildi. Elde edilen veriler, Türkiye'nin sosyal ve ekonomik gelişmesini sağlayacak politikalar üretebilmesini sağladı.

1935'ten 1990'a kadar düzenli olarak her 5 yılda bir nüfus sayımı yapıldı. 1990 yılında ise nüfus sayımının 10 yılda bir yapılmasına karar verildi. 2000 yılında ise Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne geçildi.

Nasrullah UZMAN

KAYNAKÇA

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, 30.10/24.136.11; 30.10/26.148.4; 30.10/124.885.4; 30.18.1.2/54.36.7; 30.18.1.2/55.45.3.

AYBAR, Celal, **Türkiye İkinci Genel Nüfus Sayımı 1935**, (Beynelmillel İstatistik Enstitüsünün 1936 Atina İçtimaina Arz Edilen Fransızca Tebliğin Tercümesidir), İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara 1937.

BAŞ, Ramazan, **Türkiye'nin Nüfus Meselesi (1923-1982)**, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Yayınlanmamış

Doktora Tezi, Burdur, 2022.

ÇAKMAK, Fevzi, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Nüfusu Kayıt Altına Almaya Yönelik Girişimler”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, VIII/18-19, Bahar-Güz, 2009, 89-115.

ERDEM, Ufuk, “Cumhuriyet Türkiye’sinin İkinci Nüfus Sayımı (20 Ekim 1935)”, **Karadeniz**, S 30, (2016), s. 38-55.

Geçen Dört Yılda Yapılan ve Gelecek Dört Yıl İçinde Yapılacak İşler Hülasası, Nüfus Umum Müdürlüğü, Ankara 1935.

Genel Nüfus Sayımı 20 İlkteşrin 1935 (Kanunlar, Talimatnameler, Kararnameler, Tamimler, Örnekler), C 1, Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, Ankara 1936.

Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu Kat’i Tasnif Neticeleri 20 İlkteşrin 1935, C 60, Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, Ankara 1937.

Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu Muvakkat Neticeler 20 İlkteşrin 1935, Başvekâlet İstatistik Genel Direktörlüğü, Ankara 1935.

<https://kutuphane.tuik.gov.tr/yordambt/yordam.php>

Resmi Gazete, Tarih 30 Mayıs 1934, Sayı 2714.

Resmi Gazete, Tarih 23 Mayıs 1935, Sayı 3010.

SEZEN, Mehmet, **Ülkemiz Açısından De Facto ve Dejure Sayımlarının Avantaj ve Dezavantajları**, Devlet İstatistik Enstitüsü Eğitim Merkezi, Ankara 1989.

TUĞLUOĞLU, Fatih, “Türkiye Cumhuriyeti’nin İkinci Nüfus Sayımı: 20 İlkteşrin 1935”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XII/25, (2012-Güz), s. 55-78.

YÜCEULUĞ, Ratip, **Nüfus Sayımları, Cihandaki Tarihçesi ve Gayesi, Türklerde Nüfus Sayımları ve Tarihçesi, Türkiye’de İstatistik Teşkilatı ve Tarihçesi**, Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Ankara 1947.

13/10/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/1935-nufus-sayimi/?pdf=4931> adresinden erişilmiştir